

Марина Лаврик

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-0786-8940

DOI 10.24139/2312-5993/2019.04/063-076

ПРОБЛЕМА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН НА ПІДГОТОВЧИХ ВІДДІЛЕННЯХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

У статті проаналізовано дослідження вітчизняних учених щодо мовної підготовки іноземних слухачів на підготовчих відділеннях. Визначено, що в наукових розвідках зазначена проблема аналізується в декількох аспектах: історико-педагогічному, порівняльно-педагогічному, адаптологічному, професійно-педагогічному, методичному.

Ключові слова: мовна підготовка, інтернаціоналізація освіти, іноземні студенти, іноземні слухачі, адаптація.

Постановка проблеми. У Державній національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено пріоритети розвитку вітчизняної освіти, одним із яких є інтеграція освіти в європейський і світовий освітній простір. У ст. 76 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що «основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності закладу вищої освіти є організація підготовки осіб із числа іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України». Україна має чималий досвід мовної та професійної підготовки іноземних студентів, проте швидкі темпи інтернаціоналізації освіти та розширення географії міжнародного співробітництва стали причиною актуалізації зазначеного аспекту діяльності закладів вищої освіти.

Відповідно до загальноєвропейських рекомендацій, іноземні студенти немовних вишів мають пройти мовну підготовку, тобто оволодіти мовою навчання. Це стосується студентів усіх немовних спеціальностей. Під час вивчення іноземної мови (ІМ) вони повинні здобути той рівень мовної компетентності, який дозволить їм використовувати ІМ у своїй професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Напрями розвитку системи підготовки іноземних студентів стали предметом наукового пошуку українських дослідників. Так, науковці Н. Б. Булгакова, О. В. Віхрова досліджують проблеми підготовки іноземних студентів до навчання в технічних університетах. Особливості пропедевтичної підготовки та шляхи формування загальнонаукової готовності іноземних слухачів до навчання в університеті розкриті в роботах Я. М. Кміта, Л. В. Хаткової, О. В. Шарاپової,

Т. А. Шмоніної, І. А. Сладких. Ретроспективний аналіз розвитку системи довузівської підготовки зробив В. І. Груцьяк; особливості формування комунікативної компетентності студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання висвітлено в роботах Т. І. Дементьєвої.

Оскільки аналіз актуальних досліджень є предметом розгляду в даній науковій розвідці, тобто такий аналіз складає виклад основного матеріалу, обмежимося констатацією, що проблеми та шляхи реалізації мовної підготовки іноземних студентів набувають в умовах інтенсифікації розвитку академічної мобільності все більшої значущості.

Мета статті – проаналізувати стан розроблення проблеми мовної підготовки іноземних студентів у вітчизняному науковому просторі та класифікувати існуючі джерела відповідно до галузі наукових знань і проблемної спрямованості.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі загальнонаукові методи, як аналіз джерел з проблеми мовної підготовки іноземних студентів, узагальнення, систематизація, класифікація, порівняння та синтез наукового знання щодо особливостей підготовки фахівців для інших країн.

Виклад основного матеріалу. Україна має чималий досвід підготовки кваліфікованих кадрів для інших країн. Проблеми навчання студентів-іноземців висвітлено в роботах вітчизняних фахівців. У контексті даної статті на основі аналізу, порівняння, узагальнення та систематизації наукових розвідок вітчизняних дослідників у галузі педагогіки, методики викладання іноземних мов, соціології, філології, соціальної психології та ін. було виокремлено декілька аспектів розгляду досліджуваного явища, а саме:

- історико-педагогічний;
- порівняльно-педагогічний;
- адаптологічний;
- професійно-педагогічний;
- методичний.

Розглянемо кожен із зазначених аспектів.

Історико-педагогічний аспект. Вагомий внесок у розробку питань підготовки іноземних фахівців для зарубіжних країн зробили В. Костомаров, О. Голубєв, В. Ільченко, В. Єлютін, Е. Колосова, В. Сокол, М. Софінський, В. Станіс, С. Сохін, В. Груцьяк.

Ретроспективний аналіз наукових джерел свідчить, що в Україні накопичений певний досвід у справі підготовки кадрів для зарубіжних країн у закладах освіти різного типу, починаючи з 1946 року. У межах нашої

теми актуальним є дослідження Л. Рибаченко, присвячене детальному аналізу особливостей підготовки іноземних студентів у закладах освіти України в період з 1946 по 2000 рр., де автор зазначає, що до 1991 року ця підготовка відрізнялася надмірною ідеологізацією, яка негативно впливала на якість навчально-виховного процесу. Саме країни з соціалістичною орієнтацією направляли в Україну молодь для одержання освіти. Метою довузівської підготовки було: здійснення ідеологічного впливу на студентів як на майбутню професійну й політичну еліту інших країн, що поділяє ідеологічні, політичні та моральні цінності Радянського Союзу, формування в цієї еліти дружнього ставлення до СРСР (Рибаченко, 2001).

Система управління загальноосвітньою та фаховою підготовкою іноземних громадян відображала політично обумовлені директиви керівних партійних органів, а тому не була гнучкою і не відповідала потребам у розвитку економіки й національної культури. Адміністративно-командний стиль управління освітою іноземних громадян не давав можливості для викладання предметів українською мовою, тільки російською, студенти не вивчали історію України, її культуру. Взагалі підготовка іноземних кадрів у цілому не відповідала, згідно з висновками, сформульованими в роботі Л. Рибаченко, інтересам розвитку України як республіки (Рибаченко, 2001). Ситуація в сфері підготовки іноземних студентів змінилася в 1991 році із здобуттям Україною незалежності. В освітній процес був упроваджений новий предмет – українська мова як іноземна, що дало змогу студентам-іноземцям вивчати державну мову країни, у якій вони здобувають вищу освіту (Рибаченко, 2001).

Порівняльно-педагогічний аспект. Тенденції розвитку вищої освіти в національному, європейському та світовому просторах висвітлені в роботах таких учених: В. Андрущенко, Н. Галус, О. Козлова, Г. Кремень, С. Курбатов М. Лещенко, Ю. Лянной, Г. Ніколаї, О. Овчарук, А. Сбруєва, О. Семенов, С. Сисоєва, В. Яблонський та ін. Особливості трансформації місії університету у глобалізованому світі висвітлювали Г. Кремень, С. Курбатов, О. Овчарук, А. Сбруєва, В. Яблонський та ін. Напрями розвитку та модернізації вищої освіти США схарактеризували О. Баєва, В. Корсунов, І. Литовченко, К. Павловський, О. Романовський, В. Донченко та ін. Теоретичні засади міжнародної діяльності сучасних університетів обґрунтовані в наукових працях Н. Авшенюк, Т. Антонюк, Я. Болюбаш, В. Донченко, О. Огієнко, А. Сбруєвої, І. Сікорської, Т. Черницької та ін. Окремі аспекти міжнародного виміру діяльності вітчизняних та зарубіжних університетів розкрили О. Заболотна, О. Козієвська, О. Романовська, Н. Холявка та ін.

Поняття інтернаціоналізації вищої освіти широко висвітлено в роботах А. Сбруєвої. Учена називає процес інтернаціоналізації вищої освіти багатовимірним і багатоаспектним. До найбільш значимих вимірів авторка відносить наступні: глобальний, регіональний, національний, міжінституційний, інституційний та індивідуальний (Сбруєва, 2013).

Значний внесок у вивчення питань інтернаціоналізації та глобалізації зробила О. Огієнко. Науковець стверджує, «що досягнення цілей міжнародної діяльності університетів відбувається завдяки здійсненню як зовнішньої інтернаціоналізації, яка характеризується академічною мобільністю, так і внутрішньої, основними особливостями якої є мовна політика, якість вищої освіти, стратегії інтернаціоналізації» (Огієнко, 2015).

Цікавими, на наш погляд, є наукові розвідки М. Дебич та І. Сікорської. Учені здійснили ґрунтовний аналіз процесу інтернаціоналізації у працях зарубіжних науковців і дійшли висновку, що інтернаціоналізація вищої освіти є ключовою темою зарубіжних досліджень у галузі теорії вищої освіти. Вона включає в себе різні заходи міжнародного масштабу: мобільність студентів; міжнародний обмін студентами та залучення іноземних студентів; наукове співробітництво; зміцнення міжнародного змісту навчального плану; спільні або подвійні дипломи; мобільність персоналу; розвиток і нарощування потенціалу проектів; інтернаціоналізацію вдома (Дебич та Сікорська, 2016).

Особливості інтернаціоналізації університетської освіти в німецькомовних країнах досліджувала В. Солощенко. До головних детермінант інтернаціоналізації автор відносить посилення міжнародного співробітництва; введення двомовного навчання (наприклад, у Швейцарії); збільшення кількості міжнародних освітніх програм; проведення кампанії з пропаганди університетів країни; запровадження європейської системи кваліфікаційних ступенів (бакалавр/магістр); уведення загальноєвропейської системи трансферу кредитів (ECTS); визначення стандартних термінів навчання в університетах країни; надання німецькій мові статусу офіційної та проведення навчальних занять в університетах Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні та Люксембурзі німецькою мовою (Солощенко, 2012).

Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини виокремила у своєму дисертаційному дослідженні А. Гаврилюк. Автор провела порівняльний аналіз класичної університетської освіти Німеччини та України. Дослідниця доводить, що німецька система організації навчання має в основі принципи автономності та академічної свободи, у той час як

українська система університетської освіти традиційно має централізований, залежний від держави характер (Гаврилюк, 2018).

Процес міжнародної діяльності державних університетів США дослідила В. Донченко. Результати свого дослідження авторка екстраполювала на український освітній простір. З огляду на потреби подальшої модернізації управління міжнародною діяльністю закладів вищої освіти в Україні, дослідниця до найбільш актуальних інновацій у сфері міжнародного співробітництва вищої школи відносить такі аспекти: розробка цілісної стратегії розвитку міжнародної діяльності на державному та інституційному рівнях; створення національної рекрутингової агенції із залучення іноземних студентів; створення регіональних консорціумів університетів, що серед іншого розвивають методичне забезпечення управління міжнародною діяльністю; створення професійної організації адміністраторів міжнародної діяльності університетів (Донченко, 2018).

Адаптологічний аспект. У даному аспекті предметом розгляду дослідників є адаптація іноземних громадян до навчання та проживання в межах іншої країни. Явище адаптації іноземних студентів до українських реалій учені називають складним процесом, яким можна керувати і прискорювати. У вітчизняних наукових розвідках розглянуті питання пристосування до нової культури, до нового соціального середовища, до освітнього процесу, прийняття інших побутових реалій ті ін. У зв'язку з повномасштабним представленням особливостей адаптації іноземних студентів до проживання й навчання у вітчизняних наукових працях, ми виділили чотири виміри процесу адаптації:

- соціально-культурний;
- соціально-психологічний;
- когнітивно-психологічний;
- культурно-побутовий.

Конкретизуємо адаптологічний аспект у виділених нами вимірах.

Соціально-культурний вимір. Під соціокультурною адаптацією науковці розуміють активний процес взаємодії представника іншої культури та життєвого середовища, процес набуття необхідних для життя трудових навичок та знань, засвоєння студентом основних норм та зразків нової оточуючої дійсності, так зване явище «входження в культуру» іншої країни (Довгодько, 2008).

Адаптація іноземних громадян до нових соціокультурних умов при вступі до ЗВО є основним чинником, що впливає на ефективність освітнього процесу (Мізюк, 2014).

Проблеми соціокультурної адаптації студентів-іноземців та особливості їх входження в принципово новий культурний та соціальний простір висвітлювали Н. Костяк, С. Геряк, М. Алексеєва-Вовк, О. Білоус, Т. Буяльська, С. Мітіна, О. Борисенко та ін. Деякі особливості феномену адаптації іноземних студентів до навчання в нерідному середовищі вивчали українські дослідники О. Білоус, Н. Булгакова, І. Сладких.

Вагомою, на наш погляд, є точка зору І. Кушнір, яка довела, що процес формування соціокультурної компетентності іноземних студентів буде ефективним, якщо навчання іноземної мови здійснювати на основі лінгвокультурологічного, соціокультурного та компетентісного підходів (Кушнір, 2012).

Цікавим, на наш погляд, є дослідження В. Мізюк, проведене на базі Івано-Франківського національного медичного університету. У результаті соціологічного опитування іноземних студентів встановлено, що головною перешкодою на шляху адаптації є мовний бар'єр. Ключовою умовою соціокультурної адаптації до нового освітнього простору автор вважає «організацію взаємодії і взаєморозуміння між викладачами та студентами. Важливе значення мають стосунки між представниками різних культур всередині групи, університету» (Кушнір, 2012).

Наукові розвідки свідчать про те, що процес адаптації проходить не тільки під час аудиторних занять, а й після них. Саме тому вітчизняні дослідники наголошують на необхідності проведення позааудиторних заходів, які сприятимуть залученню іноземних студентів до активної участі в новій соціально-культурній комунікації та прискорять процес їхньої адаптації. Таким чином, процес адаптації студентів-іноземців до навчання та проживання в новому соціокультурному просторі повинен бути цілеспрямованим, якісно організованим та проходити в комплексній взаємодії навчальної та позанавчальної діяльності.

Соціально-психологічний вимір передбачає розкриття проблеми соціально-психологічної адаптації іноземних студентів до навчання в українських ЗВО. У дослідженнях А. Андреевої, І. Бега, Ю. Бохонкова, М. Вієвської, О. Прудської, В. Сорочинської, В. Штифурак, І. Шаповал та ін. розглянуті педагогічні та психологічні аспекти адаптації студентів і чинники, що на неї впливають.

Процес адаптації іноземних студентів здійснюється впродовж усього періоду навчання у вищій школі, але особливо складним він є у перший рік, тобто на підготовчому факультеті чи підготовчому відділенні. Необхідною умовою якісного засвоєння знань із загальнонаукових

дисциплін представниками з різних регіонів світу на підготовчому відділенні є врахування ментальності, психологічного стану й інших особливостей їхньої національної самосвідомості, оскільки типовими труднощами, окрім змістово-предметних, мовних, методичних, організаційних, є і психологічні (Довгодько, 2008).

Цікавою, на наш погляд, є класифікація Т. Довгодько, яка виокремлює такі етапи адаптації: оцінювання можливостей і перспектив навчання; кліматична фаза; очікування; входження до нового середовища; фаза безпосередньої участі в навчальній діяльності; депресія, рівновага. Найскладнішими аспектами автор вважає «пристосування до нових кліматичних умов і часу, нового соціокультурного середовища, нової освітньої системи, до нової мови спілкування та інтернаціонального характеру груп (Довгодько, 2013).

Когнітивно-психологічний вимір. Психологічна адаптація визначається активністю особистості й виступає як єдність акомодатії (від лат. *accommodatio* – пристосування) і асиміляції (від лат. *assimilatio* – злиття, уподібнення, засвоєння). Коли виникає рівновага між двома явищами, то змінюється хід думок від егоцентричних до відносних. Основними показниками при цьому виступають емоції, самопочуття та душевний комфорт (Добротвор та Щербина, 2017).

Когнітивні стилі іноземних студентів відіграють важливу роль у процесі їх адаптації, оскільки саме вони мають великий вплив на рівень мовної та професійної підготовки іноземців. Це доводить науковець А. Приходько на прикладі навчання студентів технічного профілю. Психологічні умови навчання іноземних студентів з урахуванням когнітивних стилів також висвітлено в дисертаційному дослідженні І. Жирнової. Згідно з точкою зору дослідниці, когнітивні стилі іноземних студентів є факторами, що регулюють процес їхньої взаємодії з освітнім середовищем. Класифікацію когнітивних типів автор проводить за типом сприйняття, за типом реагування а за типом мислення. Актуальність аналізованої проблеми обумовлена необхідністю подальшого професійного навчання у виші: від темпів та рівня успішності когнітивної адаптації залежить швидкість залучення іноземних студентів до навчального процесу, така адаптація також сприяє підвищенню якості професійної підготовки, отриманої на базі української вищої школи.

Методичний аспект. Учені визначають мовну підготовку як невід'ємну складову навчання іноземних студентів (О. Ковтуненко, Т. Філат, Л. Сербіненко, М. Сидора, О. Запорожець). Дослідники стверджують, що

важливими умовами якісної підготовки іноземних студентів є, насамперед, створення сучасної матеріально-технічної бази та високий рівень викладання (Ковтуненко та ін., 2016).

Учені доводять, що труднощі залучення іноземних студентів у першу чергу виникають через незнання мови. Саме через це в багатьох країнах, в Україні в тому числі, запроваджується викладання англійською мовою. У той самий час науковці визначають навчання англомовних студентів одним із найскладніших напрямів підготовки іноземних студентів. Це пов'язано з тим, що робота з англомовними студентами передбачає, «по-перше, високий професіоналізм, по-друге, міцне здоров'я, витримку, толерантність, по-третє, достатнє володіння англійською мовою, по-четверте – високу загальну культуру, різнобічні наукові знання. Ставлення англомовних студентів до вивчення мови неоднозначне. Одна група студентів зацікавлена цим предметом, інша ставиться до цього предмета негативно, наголошуючи на тому, що вони приїхали навчатися англійською мовою» (Ковтуненко та ін., 2016).

Н. Моргунова дослідила мовний портфель як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної. Дослідниця наголошує, що мовний портфель дозволяє конкретизувати цілі навчання іноземної мови, краще організовувати навчальний процес, сформувати індивідуальний навчальний план з опанування мови, усвідомити і спроектувати стратегії і прийоми власної освітньої діяльності, сприяє розвиткові мовленнєвих здібностей та самооцінки студента (Моргунова, 2015).

Дослідники О. Бурякова, Л. Куплевацька та І. Петренко зробили порівняльний аналіз формул мовленнєвого етикету в різних мовах на прикладі арабської, китайської та англійської. Науковці дійшли висновку, що формули етикету в зазначених мовах мають певні відмінності з їхніми аналогами в російській мові. Розбіжності в походженні, узусі та національно-культурному компоненті вимагають спеціальних коментарів в іншомовній аудиторії. Особливо важливим це завдання є в багатомовних групах, наголошують дослідники.

Думки вітчизняних дослідників сходяться в тому, що якісна мовна підготовка іноземних студентів неможлива без використання сучасних освітніх технологій.

Таким чином, сучасні мовні освітні технології передбачають, що навчання різновидів мовленнєвої діяльності носить взаємопов'язаний характер. Воно передбачає інтеграцію аудіювання, мовлення, читання та письма. Саме інтегрований підхід є головною характеристикою сучасної практики навчання іноземних мов.

Професійно-педагогічний аспект. Дидактичні основи підготовки іноземних студентів у ЗВО України висвітлені в роботах О. Суригіна, А. Нікітіна, А. Бронської та ін.; проблеми підготовки іноземних громадян до навчання в технічних закладах вищої освіти описали П. Баришовець, Н. Булгакова, Е. Лузик та ін. Особливості взаємодії викладачів профільних дисциплін та кураторів груп досліджено в роботах Н. Голубева, Н. Персіанова, Г. Князева та ін.

І. Семененко наголошує на тому, що «результативність фахової підготовки іноземних студентів залежить від засвоєння мови країни навчання як засобу спілкування, оскільки саме у процесі мовної підготовки має закладатися професійно ціннісне ставлення іноземних студентів до фахової підготовки як усвідомленого ставлення суб'єкта до предмета освітньої діяльності. Це усвідомлення виражається в розумінні важливості і значущості мовної підготовки для їхньої професійної освіти» (Семененко, 2014). Досліджуючи проблеми навчання студентів-іноземців у технічних закладах, науковець звертає увагу на необхідність установа інтегративних зв'язків між викладачами мовної підготовки та викладачами технічного профілю. Ураховуючи попит на інші спеціальності, науковець вважає доцільним упровадження міжпредметних зв'язків для всіх без винятку спеціальностей. Це дасть змогу студентам опрацьовувати фахові тексти вже під час мовної підготовки.

Слушними, на нашу думку, є рекомендації О. Білоус щодо створення посібників та методичних розробок для іноземних студентів інженерного профілю. Науковець наголошує на необхідності адаптувати тексти за відповідною спеціальністю, орієнтуючись на рівень володіння мовою викладання іноземним студентам, внести елементи наочності для швидкого засвоєння нових термінів. Також дослідниця рекомендує доповнити посібники та методичну літературу словником нових термінів, причому нові слова бажано надати як у алфавітному порядку, так і згрупувавши їх за темами. На наш погляд, зазначені О. Білоус рекомендації є актуальними не тільки для іноземних студентів інженерного профілю, а й для інших спеціальностей.

Важливу роль у контексті мовної підготовки іноземних громадян, на наш погляд, відіграють наукові розвідки З. Гирич, яка розробила методіку формування комунікативної компетенції іноземних тюркомовних студентів інженерного профілю в процесі навчання російської мови (Гирич, 2016).

У монографії І. Дроздової описані наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів. Дослідниця обґрунтовує доцільність текстоцентричного підходу в процесі розвитку професійного мовлення, а також називає критерії відбору текстів

для навчання, до яких відносить такі: концептний (текст містить основні концепти, що віддзеркалюють професійну актуальність, наприклад гіпотези, поняття тощо); дидактичний (текст заключає в собі навчальний і виховний потенціал і містить необхідні для ЗВО навчання мовні факти і явища); сензитивний (відповідність змісту тексту і його мовного оформлення віковим можливостям студентів); когнітивний (текст виконує свою освітню функцію і відповідає пізнавальним потребам студентів). На думку дослідниці, текст необхідно розглядати в інформаційно-змістовому, термінологічному та стилістичному аспектах (Дроздова, 2010).

У межах теми даної статті цікавою є точка зору Т. Кононової, яка сформулювала основні проблеми професійної підготовки іноземних студентів у ЗВО України. Дослідниця наголошує на необхідності розробки нових концептуальних підходів щодо професійної підготовки кваліфікованих кадрів для інших держав. Учена вважає, що зростання професійної компетентності студентів-іноземців можливе лише за умови організації навчання й виховання іноземних студентів на основі всебічного аналізу особливостей іншомовної аудиторії, розробка та вдосконалення методики їхньої професійної підготовки.

У контексті проблематики навчання іноземних студентів в Україні цікавою, з нашої точки зору, є доповідь Б. Циганка «Стратегія розвитку НТУУ "КПІ" на 2012–2020 роки (концептуальні положення) та план дій щодо її виконання». У ній автор визначає фактори, які впливають на якість навчання іноземних студентів: «недостатня базова підготовка; змішання мов (українська, російська) при навчанні; нестача методичних матеріалів, поблажливість викладачів; нестача лабораторного обладнання; нестача баз практики; відірваність дипломного проектування від практичних завдань».

На підставі аналізу документів Ради Європи та Європейського Союзу вітчизняні науковці вбачають такі шляхи вдосконалення навчання іноземних мов у ЗВО: виділення такої кількості годин, яка б забезпечила підвищення рівня іншомовної компетенції студентів; створення гнучких навчальних програм з метою поєднання вивчення іноземної мови з професійними інтересами; розширення навчальних видів роботи в позанавчальний час; розробка сучасних навчальних матеріалів із залученням нових технологічних ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо стверджувати, що у вітчизняній науці існує велика кількість досліджень, присвячених окремому аспекту мовної підготовки іноземних студентів. Зазначимо, що якщо систематизувати наукові розвідки, то дослідження

навчання іноземних студентів розглядається в декількох аспектах: історичному, міжнародному, культурно-освітньому, соціально-психологічному, лінгвістичному, дидактичному, методичному та побутовому. Натомість відсутнє комплексне дослідження зазначеної проблеми, що потребує подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

- Вдосконалення системи підготовки кадрів з числа іноземних громадян. Режим доступу: <http://kpi.ua/1301> (*Improvement of the system of training of foreign nationals*. Retrieved from: <http://kpi.ua/1301>).
- Гаврилюк, А. В. (2018). *Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Суми (Havryliuk, A. V. (2018). *Trends in the development of classical universities in Germany* (PhD thesis abstract). Sumy).
- Гирич, З. І. (2016). *Теорія і методика формування комунікативної компетенції іноземних тюркомовних студентів інженерного профілю в процесі навчання російської мови* (автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.02). Херсон (Hyruch, Z. I. (2016). *Theory and methodology of forming communicative competence of foreign Turkic-language students in the field of engineering in the process of learning Russian language*. (PhD thesis abstract). Kherson).
- Дебич, М. Сікорська, І. (2016). Обґрунтування інтернаціоналізації вищої освіти в працях зарубіжних науковців. *Innovative solutions in modern science, 1*, 1-14 (Debich M. Sikorska I. (2016). Rationale for the internationalization of higher education in the works of foreign scholars. *Innovative solutions in modern science, 1*, 1-14).
- Добротвор, О. В., Щербина, І. Ю. (2017). Адаптація іноземних студентів у навчальний процес ВНЗ України. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка, Психологія, 10*, 51-54 (Dobrotvor, O. V., Shcherbyna, I. Yu. (2017). Adaptation of foreign students to training process of higher education institutions of Ukraine. *Bulletin of the National Aviation University. Pedagogy, Psychology, 10*, 51-54).
- Довгодько, Т. (2013). Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. *Педагогіка і психологія професійної освіти, 2*, 114-120 (Dovhodko, T. (2013). Adaptation of foreign students to the educational environment of Ukraine. *Pedagogy and Psychology of Vocational Education, 2*, 114-120).
- Довгодько Т. (2008). Особливості пропедевтичної підготовки студентів-іноземців та їх психолого-педагогічна адаптація у науковому середовищі вищих навчальних закладів. *Матеріали міжнародної науково-методическої конференції*. Харків (Dovhodko, T. (2008). Features of propaedeutic training of foreign students and their psychological and pedagogical adaptation in the scientific environment of higher education institutions. *Materials of the international scientific-methodical conference*. Kharkiv).
- Донченко, В. М. (2018). *Організаційно-педагогічні засади міжнародної діяльності державних університетів США* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Суми (Donchenko, V. M. (2018). *Organizational-pedagogical bases of international activity of the state universities of the USA* (PhD thesis abstract). Sumy).
- Дроздова, І. П. (2010). *Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ*. Харків (Drozдова, I. P. (2010). *Scientific fundamentals of formation of Ukrainian professional broadcasting of students of non-philological faculties of higher education institutions*. Kharkiv).

- Закон України про вищу освіту (2014). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (*Law of Ukraine on Higher Education* (2014). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).
- Ковтуненко, О. В., Філат, Т. В., Сербіненко, Л. М., Сидора, М. Ю., Запорожець, О. С. (2016). Мовна підготовка як невід'ємна складова навчання іноземних студентів. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів*, 1, 135-141 (Kovtunenکو, O. V., Filat, T. V., Serbinenko, L. M., Sidora, M. Yu., Zaporozhets, O. S. (2016). Language training as an integral part of teaching foreign students. *Actual problems of teaching foreign students*, 1, 135-141).
- Кушнір, І. М. (2012). *Формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Херсон (Kushnir, I. M. (2012). *Formation of sociocultural competence of foreign students in the process of teaching Russian* (PhD thesis abstract). Kherson).
- Мізіук, В. М. (2014). Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища Івано-Франківського національного медичного університету. *Галицький лікарський вісник*, 1, 82-84 (Miziuk, V. M. (2014). Adaptation of foreign students to the educational environment of the Ivano-Frankivsk National Medical University. *Galician Medicinal Herald*, 1, 82-84).
- Моргунова, Н. С. (2015). Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної. *Педагогіка та психологія*, 51, 66-75. (Morhunova, N. S. (2015). Language portfolio as a tool for self-assessment of student achievements in the process of teaching Ukrainian as a foreign language. *Pedagogics and Psychology*, 51, 66-75).
- Огієнко, О. І. (2015). Міжнародна діяльність як фактор інноваційного розвитку університетів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (52), 218-225 (Ohienko, O. I. (2015) International activity as a factor of innovation development of universities. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 8 (52), 218-225).
- Рибаченко, Л. І. (2001). *Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України (1946-2000 рр.)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01) Луганськ (Rybachenko, L. I. (2001). *Preparation of foreign students in education institutions of Ukraine (1946-2000)* (PhD thesis abstract). Luhansk).
- Сбруєва, А. А. (2016). Інтернаціоналізація як драйвер розвитку інноваційної системи університету. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (60), 71-87 (Sbruieva, A. A. (2016). Internationalization as a driver for the development of the university innovation system. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 6 (60), 71-87).
- Сбруєва, А. А. (2013). Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії європейського союзу. *Вища освіта України*, 3, 89-95 (Sbruieva, A. A. (2013). Internationalization of Higher Education: Priorities for an Integrated Strategy of the European Union. *Higher education of Ukraine*, 3, 89-95).
- Семененко, Є. І. (2014). Особливості фахової підготовки іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2, 33-36 (Semenenko, Ye. I. (2014). Features of professional training of foreign students of higher technical education institutions. *Pedagogical Process: Theory and Practice*, 2, 33-36).
- Семененко, І. Є. (2014). *Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих навчальних закладів* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Харків (Semenenko, I. E. (2014). *Pedagogical support of professional training of foreign students of higher educational establishments* (PhD thesis abstract). Kharkiv).

Солощенко, В. М. (2012). *Інтернаціоналізація університетської освіти: досвід німецькомовних країн*. Суми: Мрія (Soloshchenko, V. M. (2012). *Internationalization of university education: experience of German-speaking countries*. Sumy).

РЕЗЮМЕ

Лаврик Марина. Проблема языковой подготовки иностранных граждан на подготовительных отделениях университетов в отечественной научной мысли.

В статье проанализированы исследования отечественных ученых относительно языковой подготовки иностранных слушателей на подготовительных отделениях. Определено, что в научных исследованиях указанная проблема анализируется в нескольких аспектах: историко-педагогическом, сравнительно-педагогическом, адаптологическом, профессионально-педагогическом, методическом.

Ключевые слова: языковая подготовка, интернационализация образования, иностранные студенты, иностранные слушатели, адаптація.

SUMMARY

Lavryk Maryna. The problem of language training of foreign students on preparatory departments of universities in the Ukrainian scientific thought.

According to Ukrainian legislation, the process of training foreign students is the main direction of foreign economic activity of universities. Foreign students should receive language training for admission to higher education institutions. During learning a foreign language, they must acquire the level of linguistic competence that will allow them to use a foreign language in their professional activities.

The article analyzes the studies of Ukrainian scholars, which highlight the peculiarities of the language training of foreign students at preparatory departments. Scientific research shows that this problem is analyzed in the following aspects: historical-pedagogical, comparative-pedagogical, adaptological, profession-pedagogical, methodological.

In the historical-pedagogical context, scientists argue that training of foreign students in Ukraine has been implemented since 1946. Until 1991, she was characterized by excessive ideologization, which adversely affected the quality of the educational process. In the comparative-pedagogical context, researchers explore the peculiarities of internationalization in the Ukrainian and world educational space. The cultural-educational aspect we have identified on the basis of research by scientists on adaptation to a new culture, adaptation to the educational process.

We identified the adaptological aspect. Scientists note that the process of adaptation of foreign students is carried out throughout the period of study at a higher school, but it is especially difficult in the first year at the preparatory department. A prerequisite for the qualitative assimilation of knowledge from general scientific disciplines by representatives from different regions of the world at the preparatory department is consideration of mentality, psychological state and other peculiarities of their national consciousness.

In the context of the methodological aspect, scientists are considering the peculiarities of studying Ukrainian or Russian language, depending on the nationality of foreign students. In the context of the didactic aspect, scientists are paying attention to the need to establish an integrative relationship between teachers of language training and teachers of specialist disciplines.

Consequently, we can assert that in Ukrainian science there is a large number of studies devoted to a separate aspect of the language training of foreign students. Instead, there is no comprehensive study of this problem that requires further scientific research.

Key words: *language training, internationalization of education, foreign students, foreign listeners, adaptation.*

УДК 378.016:811.111'373]:005.336.2:791.635-051

Ганна Подосиннікова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCHID ID 0000-0001-6123-4845

Тетяна Бохоня

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCHID ID 0000-0002-6246-6581

DOI 10.24139/2312-5993/2019.04/076-092

ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙ ІЗ КІНОПЕРСОНАЖАМИ У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто теоретичні передумови формування лексичної компетентності в майбутніх учителів англійської мови, які лягли в основу відповідної методики: визначено мету та компоненти змісту лексичної компетентності в майбутніх учителів англійської мови; обґрунтовано доцільність використання комунікативних ситуацій як засобу формування іншомовної лексичної компетентності; уточнено поняття «ситуація спілкування» та розглянуто наявні їх класифікації; запропоновано визначення терміну «ситуація із кіноперсонажами», створено власну класифікацію ситуацій із кіноперсонажами для формування іншомовної лексичної компетентності; доведено ефективність використання автентичних художніх фільмів як джерела для вилучення або створення ситуацій із кіноперсонажами для формування іншомовної лексичної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: *англомовна лексична компетентність, комунікативна ситуація, ситуація із кіноперсонажем, майбутні вчителі англійської мови.*

Постановка проблеми. На тлі процесів глобалізації та інтеграції України в світовий освітній простір модернізація структури і змісту вищої освіти зумовлює необхідність підвищення якості підготовки майбутніх учителів англійської мови (АМ). Формування іншомовної лексичної компетентності (ІЛК) майбутніх учителів АМ є необхідною умовою оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, оскільки використання лексичних засобів АМ адекватно ситуації спілкування є першочерговою умовою ефективності, успішності іншомовного спілкування. У цьому контексті помітного значення набуває пошук нових засобів та методик формування ІЛК майбутніх учителів АМ. При цьому проведення контрольних зрізів і спостереження за